

เทศน์เช้า วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วันนี้วันพระ เวลาวันพระนี้เป็นวันทำบุญกุศลใจ วันพระ พระประจำใจ วันปกติเป็นวันปกติของเรา วันปกติของเรา เห็นไหม การดำรงชีวิตของเรา เราเกิดมาแล้ว มีดกับสว่างเป็นของธรรมดากับเรา เราเห็นความเคยชินกับความมืดความสว่าง แต่เราไม่เคยเห็นความเป็นไปของหัวใจ ถ้าหัวใจมันสว่างขึ้นมา มันจะเห็นความเป็นไป

คนเราเคยเกิดมากับสิ่งใด ความเคยชินกับสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นความเคยชิน เราจะไม่เห็นความสำคัญของมัน สมบัติใกล้ตัวเรา เราจะไม่เห็นความสำคัญเลย ถ้าเราไปเห็นสมบัติที่เขาโชว์ตามร้าน เราอยากได้ เราอยากเป็นไป เราอยากมีกับเขา นี่สมบัติกับเรานะ ความเห็นของเรา เราไม่ค่อยเห็นความสำคัญ

นี่ก็เหมือนกัน ความเกิดของชีวิตนะ เราไม่เห็นใจของเรา เพราะใจของเรานี้ปฏิสนธิเกิดขึ้นมาในครรภ์ของมารดา เกิดมาเป็นเรา เราเห็นเฉพาะร่างกายนะ เราไม่เห็นจิตใจของเรา แล้วเราก็ไม่รู้ว่าจะจิตใจของเราจะรักษาอย่างไร ขนาดว่าเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา ศาสนานี้วางไว้แล้ว ให้เราก้าวเดินนะ ว่ามรรคผลนิพพานมีอยู่ ความสุขของใจมีอยู่ อริยสัจ ทุกข์ควรกำหนด นี้มีอยู่ แต่คนทำไม่ถูกหรือ ถ้าเราไม่เกิดมานะ

เวลาอ่านประวัติของหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ลองไปอ่านดูสิ เพราะว่าท่านสร้างเป็นพุทธภูมิมา สร้างเป็นพระปัจเจกพระพุทธเจ้ามา สิ่งนั้นหลวงปู่เสาร์ปรารถนาว่าจะตรัสรู้ธรรมโดยไม่มีใครสอน ก็เป็นพระปัจเจกพระพุทธเจ้า แล้วเวลาศึกษาขึ้นมา มันอยู่ท่ามกลางในศาสนาพุทธนี้ ทั้งๆ ที่ศาสนามีอยู่ เวลาอ่านเข้าไปมันก็ไม่เข้าใจนะ ทั้งๆ ที่ตัวเองสร้างความปรารถนามาขนาดนั้น นี่ความลึกลับซับซ้อนของใจ

ความลึกถึงซึ้งซ้อของใจมันต้องมีสิ่งนี้เข้าไปจับถึงนั้นได้ มันต้องมีเครื่องมือ ถ้าเราไม่มีเครื่องมือเข้าไปจับสิ่งนี้ เราจะไม่รู้เลย คูอย่างหมอลี หมอเขาเรียนจบหมอมานะ ถ้าไม่มีเครื่องมือไม่มียา เขารักษาไม่ได้หรือพระไตรปิฎกก็เหมือนกัน เป็นตำรามา อ่านขนาดไหนมันก็เหมือนหมอไม่มียา ไม่มีเครื่องมือ จะไปจับอย่างไร เราใช้ความคิดของเราขนาดไหน ความคิดของเรามันเป็นโลกียะไร ความคิดของเรา เราศึกษา เราอ่านพระไตรปิฎก อ่านธรรมนี้ เราว่าเราเข้าใจ เรารู้ รู้แบบสุดมยปัญญา รู้แบบนักเรียนที่ท่องจำ นักเรียนเวลาท่องจำ ท่องทฤษฎีต่างๆ ท่องจำได้หมดเลย แต่ทำงานไม่เป็น

หมอก็เหมือนกัน วิชาชีบบางอย่าง เวลาจบมาแล้วต้องไปฝึกงาน พยายามฝึกงานทำให้เป็น ถ้าเป็นขึ้นมาทำงานเป็น อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าทำงานหัวใจ ถ้าหัวใจมีความสงบของใจ ใจมันเริ่มเย็นขึ้นมา เวลาเราพิจารณาของเราเข้าไป เราใช้ปัญญาของเราเข้าไป มันจะเข้าใจนะ แล้วมันจะปล่อยวาง ปล่อยวาง แต่เราเข้าใจว่าการปล่อยวางนั้นนะเป็นธรรม แต่สิ่งนั้นมันเป็นแค่โลกียะไร ความปล่อยวาง

คุณเราเกิดมานะ บางคนเกิดมามีอำนาจวาสนา เกิดมาจะมีความสุขความสบายนะ พ่อแม่ นี้เลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก จะเลี้ยงดูมาอย่างดี บางคนเกิดมา เห็นไหม ไปคูสิ ในหนังสือพิมพ์ เด็กเกิดมาบางคนทุกข์ยากมาตั้งแต่เด็ก ความทุกข์ยากนี้ ถ้าเขากินอิ่มนอนอุ่น เขาก็มีความสุขของเขาแล้ว แต่คนที่ว่ามีความสุขมาก มีทรัพย์สมบัติมาก แต่หัวใจมันก็ไม่มีเมืองพอ มันปรารถนาของมันไม่มีวันที่สิ้นสุด มันปรารถนาของมันไป

สิ่งที่มันปรารถนาของมันไป เราไม่สามารถยับยั้งมันได้ เพราะตัดหาความทะยานอยาก สิ่งที่ตัดหาความทะยานอยาก พอเราเข้าไปศึกษาในพระไตรปิฎก เราอ่านเข้าไป เราเข้าใจขึ้นมา มันก็เริ่มหยุดตัวของมันเองขึ้นไป สิ่งที่มันหยุดตัวของมันเองขึ้นมา ความคิดอันนี้มันเป็นความคิดที่ว่าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เป็นปัญญาเข้ามา

เวลาปัญญาอบรมสมาธิ เหมือนกับคนเราเกิดมาในโลก เราอยู่แม่น้ำฝั่งหนึ่ง แม่น้ำฝั่งนั้นมีคนหนาแน่นมาก มีการเบียดเบียนขัดเคียด ความเป็นอยู่นั้นไม่สะดวกสบายเลย แต่แม่น้ำฝั่งตรงข้ามไม่มีใครอยู่เลย มันเป็นป่า เป็นธรรมชาติที่น้ำอยู่มาก รื่นรมย์มาก เห็นไหม สมมุติปัญญาดี

โลกสมมุติกับโลกวิมุตติ มันอยู่คนละฝั่งกัน แต่สิ่งที่เราจะข้ามฝั่งไปได้ เราต้องหาแพ สิ่งที่เราหาแพ เราต้องหาแพ หาเครื่องที่จะข้ามฝั่งนั้นไป เราจะว่ายน้ำข้ามฝั่งไป เราก็ไม่มีกำลัง เราก็

ว่ายไม่เป็น แล้วกระแสน้ำเชี่ยวมาก ความเชี่ยวของกระแสน้ำ กระแสของความคิดเรานี้เชี่ยวมาก เวลาอ่านพระไตรปิฎก เราก็อธิความด้วยความคิดของเรา ความเห็นของเรา เราจะตีความพระไตรปิฎก แล้วเราจะตีความเข้าข้างตัวเอง

พญามารมีอำนาจมากนะ พญามารอยู่บนหัวใจของสัตว์โลก แล้วปกครองความเห็นของสัตว์โลกอยู่ในอำนาจของมันตลอดไป สิ่งนี้มันเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือเรา แล้วถ้าเราทำอะไร เราจะทำเข้าข้างตัวเอง เราจะคิด เราจะใช้ปัญญาตีความอย่างนั้นว่าเป็นความถูกต้อง เป็นความถูกต้อง... เป็นความถูกต้องสิ เพราะมันเป็นความหลอก หลอกของใจใจ ใจมันหลอกสภาวะแบบนั้น หลอกเรื่องของโลก เห็นไหม

คนเราถ้าเจ็บไข้ได้ป่วย คนเราถึงเวลาอายุขัยจะสิ้นไป มันหวัง มันอาลัยอาวรณ์ มันมีความทุกข์ของมัน แต่เรารู้กันอยู่ว่าเราจะต้องตาย แต่เราก็นอนใจนะ เราไม่คิดหรอก เราไม่ชวนขวย แต่ถ้าวันไหน เราลองคิดสิว่า อีก ๗ วัน เราต้องตาย เราจะคิดว่าเราจะทำอะไรต่อไป ใน ๗ วันนี้ มันจะเริ่มความสลัดใจ เห็นไหม มรณานุสติ ความเตือนใจ มารมันผลักไสสิ่งนี้ เวลาเรามีชีวิตอยู่ตามปกติ เราจะมีความสบายของเรา ความสบายคือการผัดวันประกันพรุ่งใจ ความสบายของเราคือการอยู่ไปวันหนึ่งๆ ใจ

เวลาเราอ่านพระไตรปิฎก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ให้ปล่อยวาง เราก็อปล่อยวาง ปล่อยวางแบบเราไม่รู้อะไรเลย เด็กที่มันไม่รู้อะไรเลย มันปล่อยวาง มันไม่ทำอะไรเลย มันไม่รู้ละ แล้วมันงง แต่ว่าคนที่ปล่อยวางนะ พระอรหันต์เวลาเข้าใจตามอริยสัจ ตามความเป็นจริง มันจะเห็นความเป็นจริงของใจ ใจเริ่มสงบตัว มันจะรู้เลยว่าสงบตัว พอสงบตัวเข้ามามันเป็นหินทับหญ้าไว้ ถ้าใครติดอยู่ตรงนั้นนะ มันจะก้าวเดินไปไม่ได้ แล้วมันก็จะเสื่อมไป กฎทุกอย่างมันเป็นอนิจจังทั้งหมด สิ่งที่เป็นการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างจะเป็นอนิจจังทั้งหมด แม้แต่ความเป็นไปของใจมันก็เป็นอนิจจังทั้งหมด สิ่งที่เป็นอนิจจัง เห็นไหม มันถึงจะไม่เห็นตัวมันเอง

เวลาที่ว่าการประพฤติปฏิบัติ เขาบอกไว้ให้พิจารณานามรูป ให้พิจารณาสิ่งต่างๆ...พิจารณานามรูป เอาอะไรพิจารณา เพราะอะไร เพราะเราเป็นใจ เราเป็นสิ่งนั้น เราปล่อยวางสิ่งนั้น เรารู้สิ่งนั้น เพราะเราเป็นไป เราก็ออยู่ในวงจรสิ่งนั้น แล้วมันจะมีสิ่งใดไปรู้ละ แต่ถ้าเราจิตสงบขึ้นมา เวลาวิปัสสนาขึ้นไป มันจะเห็นว่าเรานี้เข้าใจตามความเป็นจริงแล้วมันปล่อย มันมีผู้ปล่อย มันมีผู้เห็น มันมีผู้รู้ตามความเป็นจริงอันนั้น

ความสงบของใจ จิตต่างหากเป็นผู้ไคร่ครวญ จิตต่างหากเป็นผู้รู้ จิตต่างหากเป็นผู้ไคร่ครวญสิ่งต่างๆ แล้วเกิดขึ้นมาตามความเป็นอย่างนั้น ขณะที่มันเป็นไป เหมือนกับเราเล่นกีฬา ขณะที่เราเล่นกีฬา เราอยู่ในการเล่นกีฬาด้วย ขณะที่เราเล่นกีฬาอยู่นั้นเราจะไม่รู้ว่ามีความคิดพลาดขนาดไหน แต่ถ้าเราเล่นกีฬาจบแล้ว เราแพ้เราชนะ เราจะรู้ว่าเราแพ้หรือเราชนะ นี่เทียบเข้ามา แต่นี่กีฬา เห็นไหม

สิ่งใดก็แล้วแต่ เราเห็นเป็นรูปธรรม แต่เวลาใจมันเป็น มันไม่เป็นอย่างนั้นหรอก มันคิดสภาวะของมัน มันเห็นสภาวะของมันแล้วมันก็ปล่อยวางๆ สิ่งนี้ความปล่อยวาง ถ้าวิปัสสนาไป ความเห็นตามความเป็นจริงไป มันจะเห็นว่าสิ่งนี้มันเป็นความติดพัน เห็นไหม

เราศึกษาธรรมเพื่อเอาสภาวะธรรมนั้นเป็นพาหนะ เป็นสิ่งที่ เป็นพาหนะที่จะเอาเราพ้นไป จากกิเลส นั้น จากห้วงน้ำนั้น สิ่งนั้นมันเป็นที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น เรารักษาขึ้นมา แต่ไม่ใช่เราไป คิดใจ เราทำความสงบของใจขึ้นมา เราหาสิ่งใดขึ้นมา แล้วเราก็ไปติดสิ่งนั้น ติดความสงบของเรา ติดความปล่อยวางของเรา คิดสิ่งที่ว่ามันไม่ให้พิษให้ภัย

การที่ให้พิษให้ภัย เห็นไหม ในตัวของเรามีเชื้อโรคอยู่ส่วนหนึ่ง เชื้อโรคนี้มีทุกคน น้ำที่ว่ามันสะอาดจนไม่มีสิ่งใดเลย มันก็ไม่เป็นประโยชน์ น้ำนั้นมันก็ต้องมีสารจุลินทรีย์ต่างๆ นี่ก็เหมือนกัน ในตัวเราก็มียูมีเชื้อโรคอยู่ส่วนหนึ่ง มันไม่แสดงตัว เราก็มองไม่เห็นอะไร เราก็มองไม่เห็นแต่ถ้าความเป็นไข้มันแสดงตัวขึ้นมา เราก็มองเห็นได้ป่วย

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราวิปัสสนาอยู่ กิเลสมันยังไม่ขาดออกไปจากใจ มันสงบตัวเฉยๆ สักวันหนึ่งมันต้องแสดงตัว เห็นไหม เชื้อโรคในร่างกายมันเป็นปกติของเรา กิเลสในหัวใจมันก็มีสภาวะแบบนั้น แต่มันสงบตัวลงเฉยๆ ถ้ากิเลสมันสงบตัวลง เดี่ยวมันก็แสดงตัวขึ้นมา นี่มันถึงเจริญแล้วเสื่อม เจริญแล้วเสื่อม มันถึงไม่เป็นอกุศลปฏิจจธรรม ถ้าเป็นอกุศลปฏิจจธรรม ความเป็นจริง มันจะรู้ตามความเป็นจริงนะ มันเป็นปัจจัยตัด อากาสิโก ไม่มีกาล ไม่มีเวลา

เราเข้าไปอยู่ในถ้ำ แล้วก็มืดมาก เราจะออกจากถ้ำนั้นไม่ได้ เราจะไม่มีโอกาสเลย แต่เวลาอยู่ในถ้ำ เห็นไหม ปลายอุโมงค์ แสงสว่างของปลายอุโมงค์นั้นสำคัญมากเลย สำคัญว่าเราจะไปถึงจุดหมายเป้าหมายอันนั้นให้ได้ แต่เครื่องมือของเราล่ะ ถ้าเราไม่มีเครื่องมือทำลายถ้ำออกไป เราทำลายออกไปไม่ได้ เราจะเอาสิ่งใดเป็นเครื่องมือออกไป ความสงบของใจ สุขุมปัญญาคือเป็นเครื่องมือ แผนที่เครื่องดำเนินนะ

เวลาบอก ปรีชิตี ปฏิบัติ ปฏิเวธ นี่สำคัญมาก ปรีชิตีนี้สำคัญมาก เกสา โลมา นขา ทันทตา ตโจ นี่ก็เป็นปรีชิตีแล้ว การบวช เห็นใหม่ เวลาบวชขึ้นมาสอนอย่างนั้น นี่ก็เหมือนกัน การประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราอ่านไปเพื่อเป็นคติธรรม เวลาเราศึกษาธรรมส่วนหนึ่ง แล้วเราวางไว้ สิ่งที่ว่าวางไว้ เราจะหาเครื่องมือของเรา อันนั้นเป็นเครื่องมือในร้านไง

เวลาเราทำงานทางโลกเขา เราต้องการสิ่งใด เราก็หาซื้อได้ เราหาสิ่งที่ทดแทนกันได้ แต่ในการประพฤติปฏิบัติมันต้องเกิดขึ้นมาจากเรา เครื่องมือเราก็ต้องหา สิ่งที่เราหาขึ้นมา ความสงบของเราไม่มี ความคิดขนาดไหน มันเป็นการหาเครื่องมือ ได้เครื่องมือมาก็คิดในเรื่องมีอนั้น เราพอใจในเรื่องมีอนั้น สิ่งนี้เรามีๆ พระพุทธเจ้าบอกให้ปล่อยวาง เราก็จะปล่อยวาง เราจะปล่อยวางอย่างเดียวเลย โดยที่เชื่อโรคมันอยู่ในหัวใจ มันสงบตัว เราก็เข้าใจว่ามันสิ้นไปแล้ว มันไม่มีแล้ว แต่เดี๋ยวมันจะเกิดขึ้นมาอีก ในเมื่อมันไม่เป็นปัจจัยตั้ง มันไม่รู้ตามความเป็นจริง

เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา แล้วในการประพฤติปฏิบัติสำคัญมาก เราจะทำอะไรก็แล้วแต่นะ สุดท้ายแล้วต้องมีการประพฤติ ต้องปฏิบัติธรรมมันถึงจะพ้นไป เหมือนกับการกินอาหาร เราสะสมเสบียงอาหารของเราในโกดัง ในที่เก็บอาหารของเรามีมากมายเลย เราไม่ได้กิน บุญกุศลก็เหมือนกัน เราสร้าง เราสะสมเสบียงขึ้นมา สิ่งนี้เกิดขึ้นมา มันเป็นอามิสใจใหม่

เราเกิด เห็นใหม่ เกิดดี คนเกิด เรามองไปได้ ในโลกนี้คนเกิดมามีความสุขก็มี คนเกิดมาทุกข์ยากก็มี แล้วทุกข์ยากมากขนาดไหนก็มี สิ่งนี้มันเกิดขึ้นจากอำนาจวาสนาของเขา เรื่องของกรรมนี้สำคัญมาก คือว่าเราจะปฏิเสธไหม คนเรามามีดีไปสว่าง มาสว่างไปมืด มันเป็นไปไม่ได้ทั้งหมด ในชีวิตเรานี้เกิดมาเพื่อจะแก้ไข ถ้าเราเกิดมาแล้วเราแก้ไขของเราได้ เราแก้ไขเราสิ่งนี้ เราเชื่อสิ่งนี้ไง ความเชื่อนะ

ในโลกตะวันตก ตะวันออก เห็นใหม่ ในโลกของตะวันตก วัตถุจะเจริญมาก แต่หัวใจของเขาไม่มีที่พึ่งนะ แล้วต่อไปเขาพยายามศึกษาเรื่องศาสนา เขาจะเข้าศึกษาแล้วเขาจะเห็นเป็นวิทยาศาสตร์ ศาสนาพุทธนี้เป็นวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ทางจิต แต่วิทยาศาสตร์ทางจิตมันเป็นการพิสูจน์กัน

วิทยาศาสตร์ทางโลก ถ้าทดลองทางวิทยาศาสตร์ ทดลองสิ่งนั้น ต้องทำสิ่งนั้นได้บ่อยครั้ง เข้าๆ ถึงจะเป็นกฎทฤษฎีที่ถูกต้อง แต่วิทยาศาสตร์ทางจิตเวลาพิจารณาไป มันอยู่ที่อำนาจวาสนาของคน อยู่ที่ว่าความหนักความเบาของจิตนั้นไม่เหมือนกัน สิ่งที่มีความหนักความเบาของจิตไม่

เหมือนกัน ความติด เห็นใหม่ เวลาคนเรานี่ โทสจริต โมหจริต จริตคนก็ไม่เหมือนกัน สิ่งที่ว่า
ความเห็นเหมือนกันก็ยังไม่เหมือนกัน อย่างเช่น พระพุทธรูป คนเราไปมองพระพุทธรูป บางคน
ว่าสวย บางคนว่าบางอย่างบกพร่องไป นี่ความเห็นของคนมันเห็นต่างๆ กัน ความเห็นของใจมัน
จะย้อนกลับเข้ามาพิจารณาของมัน มันก็เป็นความเห็นต่างๆ กัน ถึงเป็นปัจจัยตั้งใจ สิ่งที่เป็นปัจจัย
ตั้ง เป็นจิตนิสัยสร้างขึ้นมานั้น มันถึงว่าใจของใครมีกิเลส ใจของคนนั้นต้องแก้ไขเอง ถ้าใจของคน
นั้นต้องแก้ไขเอง ต้องย้อนกลับเข้ามา

สิ่งที่เป็นแผนที่ดำเนินนั้น เราอ่านแล้วเราเข้าใจ มีความสุข อันนั้นมันเป็นเครื่องมือของ
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติมาแล้วพ้นออกไป แล้ว
วางแผนที่ไว้ให้เราดำเนิน แต่เวลาเราหาขึ้นมา แผนที่แผนที่ เราลองลงไปในพื้นที่นั้น เราลง
ไปในพื้นที่นั้น เราจะเห็นเลยว่าสิ่งที่ในแผนที่นั้นไม่มีอีกมหาศาลเลย แล้วเราจะประคองสิ่งนั้นให้
เกิดขึ้นมาได้อย่างไร

แพข้ามฝั่ง ถ้าเราจะเอาแพข้ามฝั่งนะ ในฝั่งโลกของเรามันมีความเบียดเสียดกันมาก มีความ
ทุกข์ร้อนกันมาก แล้วก็เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในสังคมนี่ แต่ถ้าเรามีแพของเรา เราสร้างสมแพนั้น
แล้วเราพาจิตของเราข้ามพ้นไปอยู่แพนั้น มันเป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เป็นป่าเขา เป็นสิ่งที่มี
ความสุขมาก แล้วทุกอย่างเป็นทิพย์หมด เป็นทิพย์ เห็นใหม่ บ่วงของทิพย์ บ่วงมาร บ่วงที่เป็นโลก
บ่วงที่เป็นทิพย์ สิ่งที่อยู่ออกไป เราพ้นออกไป สิ่งที่เป็นทิพย์นั้นเป็นทิพย์ส่วนหนึ่ง แต่อันนั้นมันเป็น
วิมุตตินะ มันเป็นอย่างยิ่งกว่าทิพย์อีก แต่สุดท้ายแล้วจิตนี้มันอัมพอง ไม่หิวกระหาย ไม่มีสิ่งใดเลย

เวลาอาหารของกาย เราต้องหาอาหารนั้น เพื่อให้ร่างกายนี้อยู่ทุกวันนี้ ทุกวันเราต้องกิน
อาหาร ถ้าเราขาดอาหารไป เราจะอยู่ของเราไม่ได้ ร่างกายจะทรงอยู่ไม่ได้ แต่เวลาหัวใจมันกิน
ธรรมเป็นอาหาร นี่หาเครื่องดำเนิน แล้วเราประพฤติปฏิบัติเข้าไป สิ่งนี้จะเห็นแพ เราอย่าไปติดมัน
เราต้องใช้มัน ถ้าเราใช้แพ เห็นใหม่ มรรคอรียสัจจ ปัญญาที่เกิดขึ้นจากสัมมาสมาธิจะพาเราข้าม
พ้นฝั่ง เราต้องขึ้นไปยืนบนฝั่ง

เรานี้อยู่ในโอชะ อยู่ในทะเลทั้งหมดเลย หัวใจไม่มีที่พึ่ง หัวใจนี้ว่าเหว่มาก แต่ผู้ที่ประพฤติ
ปฏิบัติเข้าไปเห็นสังขารความเป็นจริงนะ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ชีวิตนี้ก็เกิดขึ้น
เป็นธรรมดา แต่ความเป็นธรรมดานั้นถ้าเราประพฤติปฏิบัติ มันจะไม่เป็นธรรมดา พ้นจากธรรมดา
เพราะธรรมาคือการเกิดและการตาย ธรรมดานี้คือการเวียนไปในวัฏฏะ แต่วิมุตตินี้มันพ้นไป พ้น

จากธรรมดาไป เนื้อธรรมดา เนื้ออกุศลธรรมดาทั้งหมด สภาวะธรรมอันนี้ เอโก รัมโม หนึ่งไม่มีสอง

โลกนี้ต้องเป็นสอง เกิดต้องตาย สุขต้องทุกข์ ทุกอย่างมีคู่กันไป เราแสวงหาสิ่งนี้ เราก็ต้องยอมรับสิ่งหนึ่ง สรรเสริญคู่กับนินทา ความมีชีวิตอยู่ก็ต้องตายแน่นอนเลย แต่ถ้าเราตื่นตัว เราประพฤติปฏิบัติ เราจะพ้นของเราไปได้ แล้วเราถึงที่สุดได้

หลักธรรมมีนะ หลวงปู่มั่นกับหลวงปู่เสาร์สร้างสมมาเป็นผู้ที่มีปัญญามาก ถึงจะคันคว้าได้ ถ้าไม่มีอย่างนี้ออกมานะ ใครจะคันคว้าได้ ถ้าคนคันคว้าไม่ได้ สิ่งที่เขาว่ากันไปนะ คูอย่างในสมัยพุทธกาลสิ เจ้าชายสิทธัตถะไปศึกษากับใครก็ว่าสิ้นกิเลสๆ เขาว่าไง เขาว่าสิ้นกิเลส แต่ไม่มีความเป็นจริง แต่พอเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ปฏิญาณตน เห็นไหม ปัญจวัคคีย์ เธอได้ยินเราฟังไหมว่าเราสิ้นกิเลสแล้ว

นี่ก็เหมือนกัน หลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์พยายามคันคว้าขึ้นมา เป็นผู้ที่คันคว้า แล้วถ้าหมดยุคไปนะ มันก็เป็นการคาดการหมาย เวลาว่างขึ้นมาเราก็ว่าง เราก็มีความสุขของเรามาก แต่ไม่รู้ความว่างนั้นนะ ถ้าเราคิดนี่เป็นโทษ โทษเพราะว่าเราคิดความว่างอันนั้น ความว่างอันนั้นไม่เป็นสัมมาสมาธิ ไม่เกิดปัญญาขึ้นมา เป็นมรรคอริยสังขัง ปัญญาต่างหากชำระกิเลส แต่ปัญญานั้นต้องมีสัมมาสมาธิขึ้นมา นี่เราเดินตามครูบาอาจารย์ไง ครูบาอาจารย์ขึ้นอย่างนั้นขึ้นมา แล้วมันเกิดตามความเป็นจริงขึ้นมาแล้ว มันจะถึงวิมุตติ ถึงฝั่งอีกฝั่งหนึ่ง

เราอย่าไปติดความว่างของเรา ถ้าความว่างไม่มีเหตุไม่มีผล ว่างไม่ได้หรือคูลิ ต้นไม้ภูเขาเตากามันก็เป็นธรรมชาติของมัน มันไม่รับรู้ทุกข์ร้อนสิ่งต่างๆ คนทำอะไรกับมัน ระเบิดภูเขาทิ้งภูเขายังไม่ร้องทุกข์อะไรเลย มันก็เป็นความว่างอันหนึ่งของมัน แต่มันรู้อะไรล่ะ แต่ถ้าเป็นความว่างของเรา เราต้องรู้ว่าความว่างนี้มันเกิดปัญญาชำระกิเลส แล้วความว่างนี้ปล่อยวาง เห็นกิเลสขาดออกไปจากใจ

เราถึงอย่างอนาใจใจ อาหารของใจ บุญกุศลเป็นที่พึ่งของใจ เป็นที่พึ่งนะ แต่เวลาเกิดมรรคผลนิพพานขึ้นมา มันชำระขาดออกไป เป็นผล เป็นผลของมัน มันสมบูรณ์ในตัวมันเอง ไม่ต้องพึ่งสิ่งใดเลย สิ่งนี้ถึงเป็น เอโก รัมโม ใจ เอวัง